

O ISTORIE A CINEMATOGRAFIEI PRIN ISTORIA SOCIETĂȚII

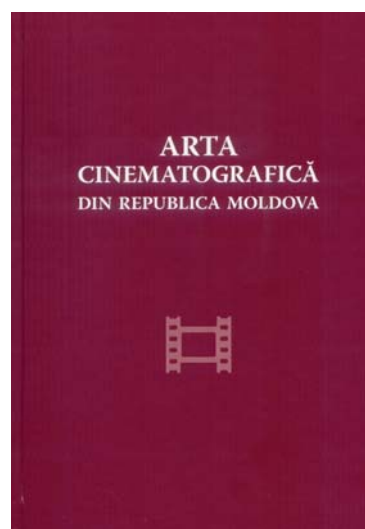
Dr. hab. Ana-Maria PLĂMĂDEALĂ
Institutul Patrimoniului Cultural

Autorii studiului fundamental, de sinteză, care a abordat evoluția (involuția) filmului autohton de ficțiune, de nonficțiune, de animație de la origini până în prezent, au definit drept scop inițial al investigației deschiderea către contextualizarea obiectului de studiu, asimilând noi teritorii ale fenomenului cinematografic și practici inedite de interpretare a raportului dintre text și context. Or, acest lucru a devenit posibil doar în urma demitizării și deideologizării istoriei filmului autohton prin instaurarea unor noi principii teoretico-metodologice.

În primul rând, era de o necesitate vitală demascarea miturilor încetățenite în filmologia sovietică referitoare la așa-numitul fenomen multinațional al culturii sovietice socialiste, debarasarea de falsificările și speculațiile ideologice la evaluarea particularităților distincte ale evoluției cinematografiilor diferitelor popoare din fosta URSS. Doar includerea operelor cinematografice în contextul istorico-cultural și socio-politic a permis revalorificarea trecutului cinematografic, decodificând sensurile autentice ale apariției și succesiunii diverselor tendințe artistice și antiartistice. Astfel, istoria filmului moldovenesc, în pofida dogmelor ideologiei sovietice, s-a dovedit a fi nu numai o istorie a realizărilor, ci și a înfrângerilor, o istorie a artelor, dar și a destinului umane.

Cu ocazia elaborării unei noi optici metodologice, filmologiei și-au propus drept suprasarcină în investigația lor îngemănarea spectrului pur filmologic cu unul social-umanistic, răspunzând prin demersul dat la sacramentală întrebare pentru ce se scrie astăzi o istorie a artei în general și a celei cinematografice, în special.

Devine tot mai evident faptul că procesul complex al formării unei noi conștiințe istorice, absolvită de mistificările totalitariste, necesită o incursiune în domeniile psihologiei și filozofiei creației – a acelor sfere ale cunoașterii umane care ar diminua criza identității spirituale a omului modern, provocată de schimbarea vertiginoasă a ierarhiei de valori. Iată de ce istoria artelor și, implicit, a celei cinematografice, datorită caracterului polisemantic și poliva-

Arta cinematografică din Republica Moldova.

Ana-Maria Plămădeală, Dumitru Olărescu, Violeta Tipa.
Chișinău: Grafema Libris, 2014. 640 p.

lent al discursului filmic, are o misiune majoră: de a suprapune acestei crize modele de rezistență civică și morală a artiștilor care au cutedat să riposteze regimului totalitar.

În mult discutata perioadă de tranziție prin care trec țările din estul Europei, spectrul artistico-psihologic conține valențele inedite în procesul redescoperii sensului autentic al trecutului istoric. Or, sintetizând aspirațiile estetico-filozofice ale tuturor artelor, istoria filmului conține virtualități generoase de a introduce în trecutul tragic al societății sovietice o dimensiune cathartică.

Tentativa depășirii amneziei colective i-a determinat pe autorii studiului să adere la principiul interdisciplinar al analizei filmului moldovenesc, germinat la confluența istoriei celei de-a șaptea arte cu istoria societății.

Pentru a realiza studiul din spectrul opticii metodologice propuse: istoria cinematografeiei – istoria societății, s-a dovedit imperioasă analiza paralelă a textului cu contextul. Astfel, situația politico-ideologică, dogmele socialismului realist, climatul spiritual al epocii, tipul de conducător în domeniul culturii – toți acești factori extra-cinematografici au intrat în câmpul atenției cercetărilor. Or, unele perioade istorice ale evoluției filmului moldovenesc au determinat schimbarea spectrului atenției de la problemele de creație la cele ideologice. Iată de ce uneori istoria realizării unui film s-a situat în prim-plan, denotând unele particularități de esență ale procesului cinematografic.

Dezvăluirea mecanismului sinistru al represiunilor ideologice asupra creației s-a dovedit posibilă în urma asimilării unor noi surse documentate din arhivele RSSM și URSS, demonstrând elocvența

introducerii în demersul filmologic a unor izvoare netradiționale, dar de mare relevanță socio-culturală.

Deși s-a acordat o importanță metodologică majoră contextualizării obiectului de studiu, suprasarcina acestei istorii s-a pretat unor reabilitări antropocentrice, reamplasând istoria cinematografică în circuitul firesc al istoriei artei cu caracterul ei preponderent filozofico-estetic. Criteriile artistice substituind cele ideologice, s-a purces la o reevaluare a trecutului istoric prin intermediul racursului „artist-putere”, de primă importanță pentru evoluția culturii într-un stat totalitar. Astfel, dramele creației, invadând paginile acestui volum, s-au cristalizat în mici psihobiografii, volumul dezvăluind complexe stări de spirit ale artistului bântuit de „teroarea istoriei” sovietice. Aspectele socio-psihologice, uneori psihanalitice, au consolidat ideea inițială de a suprapune istoria artei cu cea a istoriei destinelor umane, fascinantă prin surprinderea unor stări de

Mihail Petric. *Parașutiștii*, u/p, 1971.
Din colecțiile MNAM

spirit ale omului la o cotă maximă a sensibilității de excepție a Artistului.

Doar reevaluarea principiilor metodologice în scopul elaborării unei istorii prin grila noilor cunoștințe atât din sferele socio-politice, cât și din cele ale psihologiei și filozofiei creației, a alimentat conștiința de sine a actului filmologic, contribuind, până la urmă, la asumarea responsabilității pentru a confirma existența unui univers distinct pe harta cinematografiei universale, cel al filmului basarabean, marcat de o puternică personalitate artistică și un cu totul aparte destin creator.

Urmărirea pas cu pas a evoluției/involuției filmului autohton pe parcursul unei jumătăți de secol, a permis reintegrarea epocilor istorice într-un tot întreg, și anume această viziune panoramică a favorizat includerea celei de a șaptea artă atât în cadrul general al culturii naționale, cât și în contextul multicultural al cinematografiei universale. Doar atunci autorii volumului au cutezat să confrunte opiniile superficiale și incompetente cu noi concepte și sinteze teoretice cristalizate consecutiv în diverse faze ale procesului cinematografic autohton.

Demersul socio-cultural al volumului dat semnalează faptul că este pe cale de dispariție un domeniu cultural de o deosebită rezonanță spirituală, deținătorul unui rol aparte în conștiința de sine a sufletului etnic.

Or, problema renașterii cinematografiilor naționale ajunse în paragină se reactualizează la o cotă maximă în contextul reintegrării țărilor estice în spațiul general european, determinând reevaluarea statutului identitar. Datorită caracterului polifonic nemaîntâlnit al „sinesteticii” filmice, cea de a șaptea artă găzduiește manifestările identitare ale etniilor est-europene la toate nivelurile și dimensiunile ale conștientului și subconștientului uman. Posedând un tezaur spiritual unic al epocilor istorice și filmul moldovenesc deține o posibilitate prioritară de a iniția multășteptatul dialog dintre estul și vestul european prin scoaterea din anonimat a unui univers etnocultural prea puțin cunoscut în lume.

În cadrul tendinței socio-culturale fără precedent a Europei moderne de a-și regăsi toate ramificările etnice necunoscute sau neluate în considerație în urma cataclismelor istorice, studiile consacrate evoluției (involuției) artelor naționale dețin și ele o prioritate în vederea cunoașterii și recunoașterii celor mai importante și inconfundabile manifestări ale vremurilor apuse dar mereu prezente în cutezătorul spirit uman, contribuind la triumful memoriei asupra uitării.